

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА V КЛАС МИНАЛОТО НА БЪЛГАРИТЕ (от първите сведения за живот по нашите земи до края на XVII век)

I. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Хорариум: 51 учебни часа

Образованието по история притежава изключителни възможности за формиране на духовна и гражданска идентичност у съвременния човек. Този потенциал има базово значение в културнообразователната област *Обществени науки, гражданско образование и религия*, в която е включен учебният предмет *История и цивилизация*, и за цялата система на средното образование в България.

Съвременната концепция за обучението по история предопределя неговата основна роля за подготовката на младите българи в тяхната ориентация, адаптация и реализация в съвременното демократично общество. То развива нагласите им за активно гражданско участие в социалния живот в условията на културно многообразие и глобализация. Причините за това са няколко:

- Представяйки миналото чрез динамиката на обществата и на света, и на човешките представи за тях, историята в училище разкрива промяната като основна характеристика на миналите и на съвременните епохи. Този възглед спомага младият българин да оцени мобилността като необходимост в непрестанно променящия се съвременен свят.

- С представянето на всекидневието, културата, политиката и стопанството в миналото, като резултат от активната и творческа роля на човека, обучението по история развива разбирането за индивидуалната активност като основна гражданска ценност. Тази функция на обучението по история и цивилизация е в хармония с обществените очаквания и е стимул за ефективно участие на младите хора в гражданското общество.

- Разглеждани в контекста на миналото, разнообразните контакти между българите и другите народи утвърждават самопредставата за българската културна идентичност като традиционно европейска. Тази нагласа стимулира ангажираността на българското общество към модерните европейски ценности. То предполага формирането на обществена и лична възискателност на българските граждани към политиката на интегриране на България към Европа.

- Програмата изисква в процеса на обучението по история учениците да получават знания за основните исторически проблеми и процеси, и да овладеят уменията да се ориентират в огромния информационен поток, за да изграждат собствени позиции.

В съвременното обучение по история все повече се изисква усъвършенстване на методите, чрез които се придобиват и развиват умения и навици за овладяване и оценяване на историческите знания. Особено внимание се отделя на ценностната ориентация, която се формира у учениците на съответното образователно равнище. Стимулирането на съвременни нагласи и ценности е в основата на определени поведенчески норми на младите българи.

Учебната програма е базирана върху редица основни принципи, като:

- постигане на ДОО за УС по предмета *История и цивилизация* и гражданско образование за съответната образователна степен;

- значими и последователни междупредметни връзки както с останалите учебни предмети от КОО *Обществени науки, гражданско образование и религия*, така и с учебните предмети от останалите културнообразователни области;

- проблемно-тематичен подход и функционално разпределение на учебното съдържание;

- баланс между различните аспекти на историческото съдържание (общество, политика, стопанство, изкуство, всекидневие и менталитет);

- ориентации към значими ценности на съвременността (права на човека, върховенство на закона, демократични ценности, национална и европейска идентичност);

- осигуряване на вариативност и свободен избор в работата на учителите, на авторите на учебници и др.

В V клас за пръв път учениците изучават един цялостен курс по родна история – от най-ранната поява на човека по българските земи до края на XVII век. Естествен център на учебното съдържание е периодът VII-XVII век, който представлява относителна историческа цялост и представя историята на българите в Доиндустриалната епоха. Това схващане е в хармония с принципите на съвременната историография и с практиката на историческото образование в редица европейски страни. Националната история е най-позната на учениците (от I до IV клас те са усвоили отделни знания за българското минало), а също така и най-близка – националната история ги обгражда отвсякъде. Затова е естествено обучението по *История и цивилизация* в V клас да започне с изучаване на българската история. Чрез нея учениците се запознават с най-стойностните явления в българското национално развитие, придобиват съзнание за своята етнокултурна идентичност, което след това им помага да разберат по-лесно миналото на другите народи. С обучението по родна история те по-добре осъзнават динамиката на общественото развитие и всестранните социално-политически, икономически, идеологически и културни промени в света, в който живеем.

Заложените в програмата основни нови понятия и умения се надграждат и развиват в целия курс на обучение по *История и цивилизация* в училище.

II. ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ В V КЛАС

1. Да представи историческото развитие на българския народ като цялостен и комплексен процес с акцент върху периода VII-XIV век.

2. Да разгледа културата на българите като част от балканската и европейска култура от Античността до Новото време.

3. Да разкрие ролята на религията, държавата, етническите и социалните общности за развитието и съхранението на българската идентичност през Средновековието.

4. Да генерира разбиране за активната роля на човека в историческия процес.

5. Да развива у учениците умения за овладяване и прилагане на специфични техники на историческото познание.

6. Да формира у учениците разбиране за историческата традиция в контактите между българското общество и другите европейски народи в Доиндустриалната епоха, които допринасят за развитието на българите като пълноценна европейска нация.

III. Очаквани резултати		IV. Учебно съдържание (теми, понятия, контекст и дейности, междупредметни връзки)			
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни понятия (по теми)	Контекст и дейности (за цялата програма)	Възможности за междупредметни връзки
Колонa 1.	Колонa 2.	Колонa 3.	Колонa 4.	Колонa 5.	Колонa 6.
<p>I. Фундаментите на съвременния свят</p>	<p>* Стандарт</p> <p>Описва и обяснява възникването на държави, форми на държавно управление и институции</p> <p>Очаквани резултати: [Вж. I, 1, 2 ГО].</p> <p>Очаквани резултати:</p> <p># 1. Описва събития, свързани със създаването на българската държава.</p> <p># 2. Представя ролята на българския владетел в средновековното общество: обединител на народа си, смел пълководец, законодател, покровител на културата, умел дипломат (хан Аспарух, хан Крум, княз Борис I, цар Симеон, цар Калоян, цар Иван Асен II).</p> <p>Стандарт</p> <p>Описва и обяснява стопански, политически и духовни промени в българското общество по зададени показатели.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <p># 1. Описва промените в българското общество, настъпили след Покръстването и след османското завоевание. [Вж. III, 12 ГО]</p>	<p><i>Учениците трябва да усвоят:</i></p> <p>Тема 1. Българските земи – огнища на древни цивилизации: – следите на Праисторията; – траките в Античната епоха; – контактите: Древна Гърция, Древен Рим, Византия.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <p># 1. Разбира богатството от културни традиции по българските земи. [Вж. VI, 25 ГО]</p> <p>Тема 2. Държавността по българските земи: – славяни и българи преди Дунавска България; – възникване и развитие на българската държава; – българският владетел (функции и представи); – разноликият държавен</p>	<p>история</p> <p>цивилизация</p> <p>хронология – век – хилядолетие – епоха</p> <p>исторически извори</p> <p>държава – ханство – царство</p>	<p><i>На учениците трябва да се даде</i></p> <p>възможност: – да посетят музей; – да участват в екскурзии с учебна цел; – да проучват и събират материали за историята на родния край; – да усвоят основни техники на историята (хронологии, родословно дърво, схеми, таблици, исторически карти);</p>	<p>География и икономика:</p> <p>– развива умения за работа с географска (историческа) карта и разпознаване на основни знаци;</p> <p>– спомага за осмисляне и съвместно използване на основни общи понятия;</p> <p>– съвместно изгражда разбиране за единството на околната среда и ежедневието на хората.</p> <p>Български език: – използва знания и развива умения за:</p>

<p>II.Национално и световно културно и историческо наследство</p>	<p>Стандарт Използва хронологични и пространствени ориентир при обясняване на исторически събития. Очаквани резултати: # 1. Подрежда в хронологична последователност важни исторически събития и периоди. # 2. Попълва линия на времето. # 3. Открива синхронност на исторически събития и посочва исторически личности, живели в един и същ период.</p> <p>Стандарт Разпознава съдържанието на историческите понятия, с които работи. Очаквани резултати: # 1. Разпознава по зададени белези и правилно употребява основни исторически понятия (Вж. Колона 4). [Вж. I, 1, 2 ГО] # 2. Обяснява със свои думи посочените понятия.</p> <p>* Стандарт Идентифицира и описва характерни паметници на националната и световната култура [Вж. II, 6 ГО]. Очаквани резултати: # 1. Разпознава характерни паметници от средновековните български столици. # 2. Разпознава паметници на националната култура със световно значение: Тракийската гробница в Казанлък, Тракийските съкровища, Мадарският конник, Боянската църква, Рилски манастир, Лондонското четвороевангелие.</p> <p>Стандарт</p>	<p>живот на българите през Средновековието; - Византия и българската държавност; - Османската империя и мястото на българите в нея. Очаквани резултати: # 1. Разбира изграждането на българската държава като процес на постигане на единство чрез: общи държавни граници; общи закони; християнска религия; славянска писменост и книжовност. [Вж. I, 1, 2 ГО] # 2. Отграничават отделни периоди от развитието на българите и ги идентифицира с помощта на понятията десетилетие, век, хилядолетие.</p>	<p>– империя</p> <p>владетел – хан – княз – цар – крал – император – султан</p> <p>закон</p> <p>Църква</p>	<p>– да работят с различни източници на информация: справочници, художествена литература, видеофилми, Интернет; да участват в ролеви игри.</p>	<p>работа с различни видове текст; изготвяне на кратък план; описание; подробен преразказ;</p> <p>– чрез цялото обучение по история развива:</p> <ul style="list-style-type: none"> • техниките на четене; • писмената култура на учениците, а чрез използваните понятия обогатява и езиковата им култура (разбиране на смислите). <p>Литература: – чрез сюжетите от българския фолклор разкрива картината на живота на българите през XV – XVII в.;</p> <p>– разглежда фолклора като исторически извор.</p> <p>Изобразително</p>
---	---	--	---	---	--

<p>III. Човекът в историята</p>	<p>Установява и дава примери за взаимни влияния между различни култури. Очаквани резултати: # 1. Открива влиянието на християнска Византия в бита на българската аристокрация. # 2. Посочва примери за влиянието на българската средновековна култура в славянския православен свят. [Вж. II, 6 ГО] # 3. Установява влиянието между традициите на християните и мюсюлманите в ежедневието (празници и обичаи, жилище, облекло, храна, битова лексика, хигиена). [Вж. II, 5 ГО]</p> <p>* Стандарт Определя принадлежност към общност въз основа на езикови и религиозни особености [Вж. II, 5 ГО]. Очаквани резултати: # 1. Оценява делото на св. св. Кирил и Методий и учениците им за формиране и утвърждаване на българското самосъзнание. # 2. Сравнява по основни белези двете световни религии: християнство и ислям. # 3. Описва поне един традиционен празник.</p> <p>Стандарт Дава примери и обяснява устойчивост и промени в начина на живот и в ценностите през различните исторически периоди. Очаквани резултати: # 1. Познава и разбира приноса на значими исторически личности в българската история. # 2. Умее да прави характеристика на един от българските средновековни владетели.</p> <p>* Стандарт Установява взаимовръзка между природните</p>	<p>Тема 3. Църква и вяра по българските земи: - древната Църква и нейната проповед на Балканите; - пътят към самостоятелност на Българската църква; – култови места, богослужение и храм; - манастири и светци; – религия и идентичност в българското общество: православие и религиозни малцинства, ереси; – ислямът и българите. Очаквани резултати: # 1. Разбира ролята на Църквата в живота на средновековните българи. # 2. Разграничава двата християнски центъра – Рим и Константинопол по зададени белези.</p> <p>Тема 4. Българското общество: – структура на българското общество (семейство, род, селска община, градска махала); – основни социални групи (аристокрация, духовенство, селяни и граждани); – етнически процеси в</p>	<p>– патриарх – папа – духовници – миряни – храм</p> <p>религия – езичество – християнство – ислям</p> <p>общество етническа общност</p> <p>традиция</p> <p>въстание</p>	<p>изкуство: – формира умения за наблюдаване на картина и съставяне на кратко описание по картина; – развива умения за извличане на историческа информация от произведения на изкуството; – съвместно разглеждат българското художествено наследство; – затвърждава използване на понятия като композиция, фон, палитра, цвят, художник и др.</p> <p>Музика: – получава знания за видни личности и музикални явления, свързани с българското културно наследство (Орфей, Йоан Кукузел, „български распев“ в православната музика, фолклорен епос). Математика:</p>
--	---	--	--	---

<p>IV. Източници на историята</p>	<p>условия и обществения живот [Вж. VI, 21, ГО]. Очаквани резултати: # 1. Обяснява ролята на Балкана в живота и самосъхранението на българите. # 2. Обяснява ролята на река Дунав и Черно море за създаване на културни контакти между българите и техните съседи. # 3. Обяснява различията в живота на човека от равнината и планината.</p> <p>Стандарт Разпознава и различава видове исторически източници. [Вж. I, 4, ГО] Очаквани резултати: # 1. Разграничава исторически източници – писмени и материални. # 2. Различава писмените свидетелства на епохата от създадените от дистанцията на времето.</p> <p>* Стандарт Извлича информация от текстове, карти, изображения, схеми, диаграми. [Вж. I, 4, ГО] Очаквани резултати: # 1. Извлича елементарна информация, съдържаща се във фрагменти от исторически документи, в карти, таблици, картини. # 2. Открива факти и понятия в основния текст на учебниците. # 3. Разпознава факти или събития при повторно представена информация за тях. # 4. Съставя кратък план върху дадена тема.</p> <p>Стандарт Съставя кратки писмени текстове с помощта</p>	<p>българските земи: конфликти и контакти (славяни, българи, османски турци, евреи, арменци, роми и други). Очаквани резултати: # 1. Определя ролята на традицията за съхраняване на българската идентичност. # 2. Разбира значението на толерантността за съжителството между хората.[Вж. IV,16, ГО]</p> <p>Тема 5. Култура на Българското средновековие: – изкуството и неговото предназначение (архитектура, изобразително изкуство, образование и книжовност, музика); – мисията на България в православна Европа; – българските земи – противоречия и съжителство на култури. Очаквани резултати: # 1. Открива в съвременността елементи от средновековното културно наследство.</p>	<p>хайдути</p> <p>култура</p> <p>книжовник</p>	<p>– развива способности за чертаене (и разчитане) на графика, търсене на белези за еднаквост и съпоставимост на фигури; – развива способности за изчисляване, работейки с линия на времето.</p>
--	--	---	---	---

на съответстващи въпроси.

Очаквани резултати:

1. Дава в писмена форма отговори на поставени въпроси, като се опира на ключови думи или подпомагащи въпроси.

Тема 6.

Всекидневният живот на нашите предци:

– околна среда, труд и стопанска дейност;
– битът на българите:
жилище, облекло, храна;
- ритъмът на човешкия живот;
– делници и празници;
– представи за света и за човека.

Очаквани резултати:

1. Открива в съвременността елементи на традиционния бит на нашите предци.

V. СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА

Критериите за оценяване са свързани преди всичко с насърчаването и стимулирането на по-нататъшното самостоятелно усвояване на нови знания и умения, като акцентът се поставя главно върху овладяването на специфични умения и развиването на компетенции. Особено важно е да се отбележи, че съдържанието на колона *Ценностна ориентация и поведение* в таблицата е значим съществен компонент на целите на обучението по учебния предмет, тяхната иманентна характеристика и проектиран резултат, но не подлежи на оценяване.

Посочените методи и форми на оценяване са само предложения, основани на образователни теории и технологии, и на добрата педагогическа практика. В този смисъл те имат препоръчителен характер. Използването им не трябва да се възприема като задължение на учителя или да служи като атестация за неговата работа.

Първо равнище: разпознаване – възприемане

Знания	Умения	Ценностна ориентация и отношение
<ul style="list-style-type: none"> Запомня термини, имена на личности, характеристики на историческо събитие, исторически период и др. Подбира най-точното определение на основни понятия. 	<ul style="list-style-type: none"> Разполага основни знаци от историческата карта и работи с нея. Извлича елементарна информация от исторически извор. 	<ul style="list-style-type: none"> Проявява дисциплинираност и последователност в работата си. Търси подкрепата на учителя.

Второ равнище: разбиране – отговаряне

Знания	Умения	Ценностна ориентация и отношение
<ul style="list-style-type: none"> Обяснява със свои думи дадено явление или понятие. Прави характеристика на дадено събитие или личност по зададени показатели. 	<ul style="list-style-type: none"> Разполага основни събития върху линията на времето. Попълва хронологическа ос, историческа карта, таблици по зададени показатели и информация. 	<ul style="list-style-type: none"> Работи в екип при осъществяване на поста-вена задача. Проявява толерантност към мнението на другите.

Трето равнище: прилагане – анализиране

Знания	Умения	Ценностна ориентация и отношение
<ul style="list-style-type: none"> Търси отражението на дадени исторически явления върху съвременността. Обяснява приноса на българите в световната култура. 	<ul style="list-style-type: none"> Разграничава исторически явления с кратка и дълготрайна продължителност и влияние. Сравнява на елементарно ниво два исторически извора с допълваща се или противоречаща си информация. 	<ul style="list-style-type: none"> Работи самостоятелно по поставена задача. Проявява толерантност към чуждото мнение, различно от неговото. Проявява интерес към придобиване на нова и допълнителна информация по даден проблем.

VI. МЕТОДИЧЕСКИ УКАЗАНИЯ ПО ПРИЛАГАНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА, ПРЕДНАЗНАЧЕНИ ЗА УЧИТЕЛИТЕ ПО ИСТОРИЯ

Колона 2: „*Очаквани резултати на ниво учебна програма*“ съдържа стандартите, чието постигане се осъществява чрез усвояване от учениците на проблемите, дефинирани в **колона 3**. Под всеки стандарт в **колона 2** са изброени отделни очаквани резултати, които водят до постигането на съответния стандарт в края на учебната година.

Много важно е да се обърне внимание, че в **колона 3** „Очаквани резултати по теми“ посочените в учебните програми теми определят проблематиката на периода, изучаван в V клас, но не представляват хронологическо структуриране на учебното съдържание. Поради това те не трябва да се възприемат като учебни теми и да се изисква задължителното им включване в годишното разпределение на часовете.

Забележка: Изписването на знак (*) пред съответния **стандарт** в **колона 2** на таблицата означава, че очакваните резултати по този ***Стандарт** се отнасят към посочения в скоби стандарт от Държавните образователни изисквания за учебно съдържание по гражданско образование.

**Държавните образователни изисквания
за учебно съдържание по гражданско образование**

ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

Ядра на учебното съдържание	Знания, умения, отношения
<p>I. Политическа и икономическа „карта“ на света</p> <p>II. Многообразието и идентичността на личността</p> <p>III. Икономиката и нейните механизми</p> <p>IV. Права и отговорности на човека</p> <p>V. Гражданският и властта</p> <p>VI. Глобалните проблеми на съвременността</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Определя по основни белези и привежда примери за: монархия, република, демокрация, авторитаризъм, тоталитаризъм, натурално стоково стопанство, централизирано и пазарно стопанство. 2. Определя понятието „държава“; проследява промяната на границите и техните функции за България и страните от Европа, като привежда примери за междудържавно пространство без граници. 3. Познава основни международните икономически организации (ЕС, Световна банка, МВФ и др.); прави заключения за съвременните тенденции в световната икономика, проследява възникването и развитието на идеята за обединена Европа. 4. Подбира информация, изследва и интерпретира различни видове документи (карти, графични изображения, текстове и др.). 5. Различава етническа, религиозна и езикова принадлежност. 6. Привежда примери за приноса на България в европейското и световното културно наследство. 7. Познава образователната система в България. 8. Обяснява социалните аспекти на трудовете взаимоотношения. 9. Определя понятието „национално стопанство“ и разграничава основните стопански сфери и отрасли. 10. Прави заключения за усвояване и управление на различните видове ресурси по региони и страни. 11. Разпознава по основни белези: инфлация; инвестиция; стока; акция; лихва; валута; държавен бюджет; борса и др. 12. Проследява и обяснява миграциите в света и България. 13. Познава Конституцията на Р. България като основен закон. 14. Съпоставя правата и отговорностите на гражданина на Р. България с Всеобщата декларация за правата на човека. 15. Прави връзки между граждански конфликти и институциите, които ги решават. 16. Определя значението на равенството, сигурността и толерантността в обществения живот на страната. 17. Разграничава видовете власти, разделението им и описва организацията на управлението в Р. България. 18. Познава ролята и дейността на политически и неправителствени организации в обществения живот. 19. Демонстрира знания за изборното право и изборната система в България. 20. Доказва ролята на общественото мнение и медиите в живота на обществото. 21. Обяснява връзката на природни бедствия и катаклизми с характера на човешката дейност. 22. Проследява разпространението на световните болести и епидемии във връзка с икономическото развитие на отделните страни и региони. 23. Предвижда негативните последици от демографския взрив и изказва мнение за тяхното ограничаване. 24. Оценка значението на Устойчивото развитие на средата като стратегия за оцеляване на човечеството 25. Разбира ролята на сътрудничеството между културите за глобалното единство на света